

عکس: فارس

نگاهی به تحلیل‌های فرشاد مؤمنی در ۲ سال گذشته

بغض سیاسی در افکار یک اقتصاددان

نگاه

مرتضی ماکالی

فرشاد مؤمنی که از او به عنوان اقتصاددان یاد می‌شود، به جای تحلیل مسائل اقتصادی و ارائه راهکار برای حل مسائل، با استناد به آمارهای نادرست و تکیه بر ادعاهای کاملاً خلاف واقع، صرفاً در دمیدن بیشتر در تنور یأس‌انگاری در فضای رسانه‌ای کشور، نقش آفرینی کرده است.

فرشاد مؤمنی استاد دانشگاه دولتی علامه طباطبایی، عادت عجیبی به بیان نکات منفی و تراژیک درباره شرایط اقتصاد ایران و سیاست‌گذاری اقتصادی دارد، وی سال‌هاست بدون استناد به گزارش‌های علمی و مستندات کارشناسی، صرفاً با اشاره گزینشی به برخی مؤلفه‌ها، همواره مخاطب را توصیه به گریه کردن و اشک ریختن کرده است. هیچ‌کسی مدعی شرایط اقتصادی خوب و بی‌عیب بودن اقتصاد ایران و سیاست‌های اقتصادی نیست اما آنچه که یک اقتصاددان را از دیگر افراد جامعه جدا می‌کند، مطالعه و بررسی روند تحولات، آسیب‌شناسی مسائل اقتصادی و ارائه راهکار برای حل مسائل است. اما وقتی فردی که به‌عنوان اقتصاددان از او نام برده می‌شود، با استناد به آمارهای غلط و تکیه بر ادعاهای کاملاً خلاف واقع و یا خرده‌روایت‌های ناقص، جریانی مستمر از یأس‌انگاری نسبت به شرایط اقتصادی کشور را ایجاد می‌کند و در عمده موارد راهکاری هم ارائه نمی‌دهد، نشان می‌دهد او در راستای حل مسأله، نقشی ایفا نکرده است.

اعلام آماری از مرکز آمار، ۱۰۰ درصد خلاف گزارش مرکز آمار

فرشاد مؤمنی بارها به مسئولان توصیه کرده که صداقت پیشه کنند و بر ضرورت صداقت در بیان تأکید کرده است اما خود، عجیب‌ترین خلاف‌گویی‌ها را عنوان می‌کند. به‌عنوان مثال مؤمنی در یک سخنرانی که تصاویر آن هم منتشر شد، گفته است: «چهارم اسفند ماه ۱۴۰۱ رسانه‌های کشور یک گزارش منتشر کردند از مرکز آمار، در آنجا می‌گوید به روایت مرکز آمار، در حالی که این دولت الان دارند چطور حرف‌های سطحی و بی‌مایه و خیلی رو به خلاف‌گویی درباره اشتغال‌زایی مطرح می‌کند، مرکز آمار تحت اداره همین‌ها می‌گوید در فاصله تابستان ۱۴۰۰ تا تابستان ۱۴۰۱، یک میلیون و ۳۰۰ هزار شاغل صنعتی از بخش سنتی بیرون رفته‌اند. و اگر واقعاً مملکت سرتو صاحبی داشت باید وضعیت فوق‌العاده اعلام می‌کردی در چنین شرایطی.»

بهبتر بود قبل از اینکه مؤمنی اعلام وضعیت فوق‌العاده می‌کرد، نگاهی

اجمالی به گزارش مرکز آمار هم می‌اندخت. خیلی عجیب است که یک اقتصاددان و عضو هیأت علمی یک دانشگاه دولتی معتبر، برای اظهارنظر درباره یک موضوع، به منبع اصلی گزارش مراجعه نمی‌کند و در اظهارات خود می‌گوید، رسانه‌های کشور گزارش منتشر کرده‌اند. اگر فرشاد مؤمنی گزارش مرکز آمار را نگاه می‌کرد متوجه می‌شد که طبق گزارش مرکز آمار ایران در تابستان ۱۴۰۱، جمعیت شاغل در بخش صنعت از ۷ میلیون و ۹۰۷ هزار نفر در تابستان ۱۴۰۰ با ۱۲۱ هزار و ۹۱۳ نفر افزایش به ۸ میلیون و ۲۹ هزار نفر رسیده است. علاوه بر این، در تابستان ۱۴۰۲ هم تعداد جمعیت شاغل در بخش صنعت ۲۷۰ هزار و ۵۰۳ نفر رشد کرده است. در واقع گزارش مرکز آمار ایران کاملاً معکوس با روایت فرشاد مؤمنی از گزارش مرکز آمار ایران است. ممکن است یک نفر مدعی شود گزارش مرکز آمار ایران درست نیست، اما وقتی یک نفر در سخنرانی خود به گزارش مرکز آمار استناد می‌کند و روایت او از آن گزارش ۱۰۰ درصد غلط است، آیا می‌توان گفت آن شخص صداقت در بیان دارد؟ در این میان دو حالت بیشتر وجود ندارد، یا آقای مؤمنی گزارش مرکز آمار ایران را نخوانده است یا خوانده است. اگر نخوانده و چنین ادعایی مطرح کرده، این نوع روش ارائه به هیچ وجه با ساحت علمی یک پژوهشگر و استاد دانشگاه همخوانی ندارد و اگر خوانده باشد، همچنان مسئول بیان این اظهارات کذب، با خود اوست.

متأسفانه مؤمنی با وجود منتقد بودن، هیچ‌گاه اصل بحث و مناظره نبوده و روایت‌هایی که افراد مختلف از مواجهه با وی مطرح کرده‌اند، عمدتاً بیانگر عدم تمایل وی به قرار گرفتن در معرض نقد است چرا که کوچک‌ترین نقدها با واکنش شدید استاد مواجه می‌شود.

بی‌اطلاعی از جهش اعتبارات عمرانی

پیش‌تر در فرایند بررسی بودجه سال ۱۴۰۱، فرشاد مؤمنی در مصاحبه یک‌طرفه‌ای گفته بود: «در بودجه بحران شفافیت وجود دارد گویی که تصمیم‌گیران حتی نمی‌خواهند با خود رو راست باشند، یا چه منطق و کدام افزایش ظرفیت اجرایی، بیش از ۹۰ درصد رشد در بودجه عمرانی (نسبت به پیش‌بینی عملکرد سال ۱۴۰۱) صورت گرفته است؟ طنز تلخ ماجرا این است که ما می‌گوییم شما به فکر آبروی خودتان باشید اما ما را عنصر نامطلوب می‌خوانند.»

این اظهارات در حالی بیان شده است که براساس گزارش رسمی خزانه‌داری کل کشور، در سال ۱۴۰۱ میزان پرداخت‌های عمرانی دولت رقمی بالغ بر ۲۷۲ هزار و ۸۱۳ میلیارد تومان بوده است. این رقم

معادل ۱۰۵٫۲ درصد از رقم مصوب بودجه عمرانی سال ۱۴۰۱ است که در حداقل در دو دهه اخیر بی‌سابقه است. سال ۱۴۰۱ در حوزه عمرانی، سال ویژه‌ای بود از این جهت که برای اولین بار از سال ۱۳۸۲ تاکنون ۱۰۰ درصد و بیش از ۹۴ درصد بودجه مصوب عمرانی در متن قانون بودجه پرداخت شده است. همچنین برای اولین بار میزان پرداخت‌های عمرانی در سال ۱۴۰۱ بیش از ۹۴ درصد نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد داشته و این رشد هم در دو دهه اخیر بی‌سابقه بوده است.

موضع‌گیری درباره عملکرد حوزه برق صرفاً با استناد به یک اظهارنظر فرشاد مؤمنی در اظهارنظر دیگری، از رئیس‌جمهور و وزیران نیرو و صمت بابت قطع برق صنایع در تابستان امسال گلایه کرده و گفته است: وقتی وزیر صمت می‌گوید برق صنعت را قطع می‌کنید که بعد تبلیغات کنید که ما برق منازل را روشن نگه داشتیم به این معناست که تیشبه به ریشه‌ساکتان آن منازل زده‌ای! چون اگر چرخ صنعت بخواهد چرخ کشور می‌خواهد و همه، ضرری بسیار فاجعه‌آمیزتر و رخسارت آمیزتر از اینکه چند ساعت برق منازل برود، می‌کنند.

سوال از فرشاد مؤمنی که خود را استاد توسعه می‌داند، این است که شما با چه مستنداتی پی بردید برق صنایع قطع و برق منازل وصل بوده است؟ ساده‌ترین راه برای پی‌بردن به این مسأله، بررسی میزان تولیدات صنایع در فصل تابستان است. از چند جهت می‌توان روند تولیدات صنایع را بررسی کرد. نخست، گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس و پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی از تولیدات ماهانه صنایع بورسی

است و روش دوم، بررسی میزان عرضه محصولات در بورس کالا است.

براساس گزارش پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، میزان تولیدات صنایع بورسی در تیرماه در مقایسه با ماه مشابه سال قبل ۶٫۷ درصد و در مرداد ۹٫۲ درصد رشد داشته است؛ گزارش شهریور ماه پژوهشکده پولی و بانکی هنوز منتشر نشده است.

همچنین گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد در تیرماه ۱۴۰۲ در مقایسه با ماه مشابه سال قبل، میزان تولیدات صنایع بورسی ۳ درصد رشد داشته است، در مرداد ماه امسال نسبت به ماه مشابه سال قبل، میزان تولیدات صنایع بورسی ۶٫۱ درصد افزایش یافته است. در شهریور ماه هم میزان تولیدات نسبت به ماه مشابه سال قبل ۳٫۸ درصد کاهش یافته اما نسبت به مرداد ماه ۵ درصد رشد و در ۶ ماهه اول امسال در مجموع ۳٫۵ درصد افزایش داشته است. براساس همین گزارش میزان درصد ماشین‌آلات و تجهیزات ۹٫۵ درصد و خودرو و قطعات ۱۰٫۹ درصد افزایش یافته است. تغییرات در سطح تولید، صرفاً به یک عامل محدود نمی‌شود اما وقتی تولیدات صنایع در مجموع در تابستان امسال نسبت به تابستان سال قبل افزایش می‌یابد، به معنای آن است که تولیدات صنایع افزایش یافته و ناترازی برق کاهش یافته است.

لازم به ذکر است که براساس گزارش بانک مرکزی از آمار شاخص کارگاه‌های بزرگ صنعتی، میزان تولیدات ۲۴۰۰ بنگاه صنعتی دارای ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر، در تابستان ۱۴۰۱ نسبت به تابستان سال ۱۴۰۰ معادل ۱۳٫۵ درصد افزایش داشته است و شاخص کارگاه‌های بزرگ صنعتی در کل سال ۱۴۰۱ رشد ۹٫۶ درصدی را تجربه کرد.

وقتی سه سال رشد اقتصادی مثبت در نگاه مؤمنی عمیق‌ترین رکود تاریخی می‌شود

بزش

فرشاد مؤمنی در اظهارنظر دیگری افزایش درآمدهای مالیاتی دولت را زیر سؤال برده و گفته است: «هرتاً مباحثه می‌کنید و می‌گویید ما در مالیات‌ستانی تا چه اندازه جلو هستیم! در حالی که به الفبا توجه نمی‌کنید! گزارشی نمی‌دهید که در شرایطی که کشور با یکی از عمیق‌ترین رکودهای تاریخی خود دست و پنجه نرم می‌کند، مواضع اصابت این مالیات‌ستانی‌ها کجاست!» این اظهارنظر مؤمنی از دو منظر قابل بررسی است. مؤمنی مدعی است کشور با یکی از عمیق‌ترین رکودهای تاریخی خود دست و پنجه نرم می‌کند. این ادعای عجیب این بار حتی مستند به گزارش با آمار رسمی هم نیست و مشخص نیست بر چه مبنایی مؤمنی مدعی رکود عمیق اقتصاد ایران است. یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها برای بررسی وضعیت اقتصادی، آمارهای رشد اقتصادی است که از سوی بانک مرکزی و مرکز پژوهش‌های مجلس تولید و منتشر می‌شود. براساس گزارش بانک مرکزی، رشد اقتصادی کشور در سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ به ترتیب ۴٫۱ درصد، ۴٫۴ درصد و ۴ درصد بوده است. همچنین در فصل بهار ۱۴۰۲ رشد اقتصادی کشور با احتساب نفت معادل ۶٫۲ درصد و بدون احتساب نفت ۵٫۳ درصد بوده است. آیا وقتی اقتصاد یک کشور سه سال متوالی و ۱۳ فصل پی‌درپی با رشد اقتصادی مثبت داشته است، می‌توان گزاره عبارت رکود را برای آن اقتصاد به کار برد؟ اگر می‌شود، پس بهتر است مؤمنی یک دایره‌المعارف جدید اقتصادی بنویسد و بنویسد حتی اگر سه سال رشد اقتصادی سالانه ۴ درصد و بیشتر رخ دهد با هم یک اقتصاد می‌تواند در رکود عمیق باشد زیرا در همه تعاریف کتاب‌های اقتصادی، معمولاً شرایط رکودی به شرایطی گفته می‌شود که نرخ رشد تولید ناخالص داخلی حدود صفر و یا منفی باشد.

کرده است.

دولت سیزدهم هم در زمینه افزایش تولید برق و هم در تعمیر و تجهیز نیروگاه‌ها، با برنامه‌ریزی مناسب توانست ناترازی شدید برق در تابستان ۱۴۰۰ را در ۲ سال اخیر کاهش دهد. صنایع در تابستان، عمدتاً فقط ۱۲ ساعت در هفته قطعی برق داشتند و این قطعی برنامه‌ریزی شده، موجب افزایش سطح تولید صنایع شد. همچنین در طول دو سال اول فعالیت دولت سیزدهم بیش از ۷ هزار مگاوات به ظرفیت برق کشور افزوده شد و تا پایان سال جاری چندین نیروگاه‌های جدید تجدیدپذیر و فسیلی به بهره‌برداری خواهد رسید. برنامه دولت سیزدهم افزایش ۲۵ هزار مگاواتی ظرفیت برق در این دوره ۴ ساله است و بخش عمده طرح‌های نیروگاهی دولت تا دو سال آینده به بهره‌برداری خواهد رسید. یکی از اقدامات دولت، توافق با صندوق توسعه ملی برای تزریق ۵ میلیارد دلار اعتبار برای ساخت ۱۰ هزار مگاوات نیروگاه تجدیدپذیر است که با این تأمین مالی در مجموع ۴ سال دولت سیزدهم ۱۲ هزار مگاوات نیروگاه تجدیدپذیر ساخته خواهد شد که این اتفاق موجب افزایش ۱۴ برابری تولید برق نیروگاه‌های تجدیدپذیر خواهد شد. اظهارات فرشاد مؤمنی درباره برق که مبنای آن اظهارنظر غیررسمی یک مسئول است، نشان‌دهنده بی‌خبری وی و عدم بررسی وضعیت صنعت برق ایران است. این روش مواجعه با مسائل، حاکی از فاصله جدی مؤمنی با مشی پژوهشگری است.

رشد درآمدهای مالیاتی در سایه جهش ۸۳ درصدی تعداد مؤدیان مالیاتی در ۲ سال اخیر

نکته دیگر این اظهار نظر فرشاد مؤمنی، علت افزایش درآمدهای مالیات و نبود گزارش‌دهی در این باره است. اما اگر جناب آقای مؤمنی، یک بار گزارش‌های کارشناسی سازمان امور مالیاتی را مطالعه می‌کرد، پاسخ این سؤال و ابهام خود را دریافت می‌کرد. یکی از مهم‌ترین دلایل افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی کشور در دو سال اخیر، جهش قابل توجه تعداد مؤدیان مالیاتی است. دولت برای افزایش چتر مالیاتی خود چند اقدام را در دستور کار قرار داد. در گام اول، اتصال کارخانوارها به پرونده مالیاتی هر مؤدی و غیرفعال کردن دیگر شناسایی و تکلیک حساب‌های تجاری از حساب‌های غیرتجاری بود. علاوه بر این، سامانه جامع مؤدیان مالیاتی راه‌اندازی شد و در سال جاری هم اتصال مؤدیان مالیاتی به سامانه جامع مالیاتی روند رو به رشدی داشته است. نتیجه این اقدامات، افزایش قابل توجه تعداد مؤدیان مالیاتی بود به‌طوری‌که تعداد مؤدیان از ۲ میلیون و ۹۱۵ هزار نفر در تیرماه ۱۴۰۰ به ۵ میلیون و ۳۵۰ هزار نفر در تیرماه ۱۴۰۲ افزایش یافته است که بیانگر رشد ۸۳٫۵ درصدی تعداد مؤدیان در دو سال اخیر است. این در حالی است که در ۱۱ سال منتهی به سال ۱۴۰۰ تعداد مؤدیان مالیاتی فقط ۳۶۴ هزار نفر افزایش یافته بود.

در همین مدت و به صورت مشخص در سال ۱۴۰۲، با هدف کاهش فشار به مؤدیان خرد، بیش از یک میلیون و ۸۰۰ هزار مؤدی مالیاتی، مشمول معافیت مالیاتی شدند. با وجود این درآمدهای مالیاتی کشور از ۲۰۵ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۹ به ۳۰۶ هزار میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ و ۴۷۴ هزار میلیارد تومان در سال ۱۴۰۱ رسید. هدف‌گذاری قانون بودجه سال ۱۴۰۲ هم وصول ۷۴۹ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی است که نشان‌دهنده رشد ۵۸ درصدی درآمدهای مالیاتی است. نکته بسیار حائز اهمیت در این میان، در نظر گرفتن تورم و همچنین افزایش تعداد مؤدیان مالیاتی است. در واقع جهش قابل توجه درآمدهای مالیاتی دولت، موجب افزایش فشار مالیاتی به همه مؤدیان نشده است چرا که نرخ مالیات‌ها در این مدت رشد نداشته و حتی نرخ مالیات تولیدکنندگان از ۲۵ درصد در

سال ۱۴۰۱ در حوزه

عمرانی، سال ویژه‌ای

بود از این جهت که

برای اولین بار از سال

۱۳۸۲ تاکنون ۱۰۰

درصد و بیش از ۱۰۰

درصد بودجه مصوب

عمرانی در متن قانون

بودجه پرداخت شده

است. همچنین

برای اولین بار میزان

پرداخت‌های عمرانی

در سال ۱۴۰۱ بیش از

۹۴ درصد نسبت به

سال ۱۴۰۰ رشد داشته

و این رشد هم در دو

دهه اخیر بی‌سابقه

بوده است

سال ۱۴۰۰ به ۱۸ درصد در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. جهش درآمدهای مالیاتی دولت، ناشی از جهش بی‌سابقه در شناسایی تعداد مؤدیان مالیاتی و نرخ تورم است. بنابراین علت افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی، برای پژوهشگری که به دنبال حقیقت می‌گردد، کاملاً گویا است. کافی است، آقای مؤمنی همانند دیگر افراد، اندکی وقت بگذارد و گزارش‌های کارشناسی و مستندات رسمی را بررسی کند.

استناد غیرعلمی به معیار شاخص فلاکت

فرشاد مؤمنی در اظهارنظر دیگری بیان کرده است: «آن دولتی که شما همه آن سننات را به آن نسبت می‌دهید و ما هم در بخش‌هایی با شما موافق هستیم، در سال ۱۳۹۵، شاخص فلاکت را به ۱۹٫۲ رسانده بودند اکنون شما این رقم را در پایان سال ۱۴۰۱ به ۵۴٫۸ رسانده‌اید؛ این ادعا هم همانند سایر ادعای فرشاد مؤمنی از چند منظر قابل نقد است. اول، اساس و ماهیت شاخص فلاکت است. شاخص فلاکت از سرجمع تورم و بیکاری به وجود می‌آید. مثلاً اگر نرخ تورم در یک کشور ۱۰ درصد و نرخ بیکاری ۵ درصد باشد، شاخص فلاکت معادل ۱۵ درصد است. به‌طور طبیعی هم هرچقدر این شاخص کمتر باشد، یعنی وضعیت اقتصادی آن کشور بهتر است.

این شاخص سازی انجام شده تقریباً محل رجوع و استناد بسیاری از اقتصاددانان جهان نیست زیرا این شاخص سازی کارایی ندارد. علت عدم کارایی این شاخص، همگن فرض کردن دو شاخص تورم و بیکاری است.

به‌عنوان مثال اگر نرخ تورم در اقتصاد کشور (الف) ۱۰ درصد و نرخ بیکاری ۲ درصد باشد، شاخص فلاکت در این کشور معادل ۱۲ درصد خواهد بود و اگر در کشور (ب) نرخ بیکاری معادل ۱۰ درصد و نرخ تورم معادل ۲ درصد باشد، باز هم شاخص فلاکت در کشور (ب) هم ۱۲ درصد خواهد بود. در حالی که نرخ بیکاری ۲ درصد حکایت از شرایط رونق اقتصادی در کشور (ب) دارد و قطعاً سطح رفاه در کشور (ب) بالاتر از کشور (الف)، که نرخ بیکاری ۱۰ درصد دارد، است.

اساساً جنس و ماهیت تورم و تغییرات آن تفاوت زیادی با نرخ بیکاری دارد و آثار متفاوتی هم نسبت به یکدیگر دارند. اثر سیاست‌گذاری در جهت کاهش نرخ تورم در مدت زمان کوتاه‌تری نسبت به کاهش نرخ بیکاری خود را نشان می‌دهد و هزینه یک درصد کاهش نرخ بیکاری بسیار بیشتر از یک درصد کاهش نرخ تورم است. به‌عنوان مثال اگر نرخ تورم در یک کشور از ۲۰ درصد به ۱۷ درصد کاهش یابد، اثر درآمدی چندانی بر خانوار ندارد اما کاهش سه درصدی نرخ بیکاری تأثیر بسیار زیاد در افزایش درآمد سرانه خواهد داشت. ضمن اینکه در مدتی کوتاه و یا ماهانه امکان کاهش یک درصدی نرخ تورم وجود دارد اما معمولاً کاهش نرخ بیکاری در بازه‌های زمانی سالانه قابل ارزیابی است.

بنابراین تفاوت‌ها جنس تورم متفاوت از جنس بیکاری است و به‌همین دلیل این دو شاخص قابل جمع با یکدیگر نیستند و نمی‌توانند معیار و ملاکی برای ارزیابی سیاست‌های اقتصادی باشند.

اشتباه دیگری مؤمنی در این ارزیابی، بررسی نقطه‌ای سال ۱۳۹۵ و سال ۱۴۰۱ است. نمی‌توان با استناد به سال ۱۳۹۵ و مقایسه آن با سال ۱۴۰۱ نتیجه گرفت سیاست‌های اقتصادی و نتایج اقتصادی آن دوره بهتر از دوره فعلی است چراکه از سال ۱۳۹۵ تا سال ۱۴۰۱، ۶ سال فاصله است و در این ۶ سال اتفاقات زیادی در حوزه اقتصاد کلان رخ داده است. پدیده‌های اقتصادی در یک سال تأثیر گرفته از سال‌های گذشته است و نمی‌توان یک سال را منفصل از سال‌های قبل از آن ارزیابی کرد. اگر نرخ تورم سال ۱۴۰۱ بیشتر از سال ۱۳۹۵ است، دلایل مشخصی دارد و یکی از مهم‌ترین دلایل آن افزایش شدید نرخ ارز از سال ۱۳۹۶ تا سال ۱۴۰۱ است به‌طوری‌که در این دوره زمانی نرخ ارز جهش حدود ۱۲ برابری داشته است.